

Karel Čapek Hovory s T. G. Masarykem

I. Věk mladosti

II. Život a práce

III. Myšlení a život

IV. Mlčení s T.G.M.

Dětství

Domov

Mé nejstarší vzpomínky... To jsou jen takové nesouvislé obrazy. Jednou – to mi byly asi tři roky – viděl jsem v Hodoníně splašeného koně; hnal se po ulici, všechno se rozutíkalo, jen nějaké dítě mu upadlo pod nohy; ale kůň je přeskočil a dítěti se nic nestalo; to mně tak utkvělo v hlavě. Potom si z té doby pamatuju, jak můj otec v Mutěnicích chytal do želez vrány, a ledacos takového. Víím, že jsem chodil (v Mutěnicích) k panu rektorovi vyprosit si papír a kousky plavajzu a tím jsem čmáral, ještě než jsem se učil psát.

Můj domov, to byl ten kraj kolem Hodonína; tam všude byly císařské statky, a tož kam otce, který byl v počátku své služební dráhy na těch statečích kočím, poslali, tam jsme se stěhovali s ním. Hned v mém druhém roce jsme došli z Hodonína do Mutěnic, tam jsme byli do jara roku 1853; pak jsme se vrátili do Hodonína a bydleli v chalupě "na plese". Tu dalekou rovinu, tu vidím i dnes před sebou, a myslím, že ten dětský dojem mně zůstal; proto mám rád roviny; hory mám rád z dálky, ale nežiju v nich rád, údolí mě tísní, a nevidět dost slunka.

V roce 1856 jsme přišli do Čejkovic do dvora; po dvou letech jsme museli na rok do Čejče, pak zase do Čejkovic, a tam jsme bydleli do roku 1862. Roku 1861 jsem se dostal na reálku do Hustopeče, a naši zatím zas přišli do Hodonína, ale už v roce 1863 byli znova posláni do Čejče, a odtud se za tři roky, to bylo v roce 1867, stěhovali pryč z císařských statků do soukromé služby v Miroslavi a na dvoře Suchohrdly – Socherle se říkalo německy; nejdéle byli v Kloboukách, od roku 1870 do 1882, a tam jsem za nimi jezdil na prázdniny. Ale můj vlastní dětský domov, to byly Čejkovice.

Dětství

Domov

Děti mezi sebou

Dítě a jeho svět

Rok na vsi

O dětství a výchově

Na školách

Na učení

V Brně

Čajkovjáci srnci...

Vojny v letech...

Vídeň

O školách

Mladý muž

Čtenářův svět

Univerzitánem

Miss Garrigue

Na Prahu

Karel Čapek Hovory s T. G. Masarykem

I. Věk mladosti

II. Život a práce

III. Myšlení a život

IV. Mlčení s T.G.M.

Matka měla na mne větší vliv než otec; otec byl nadaný, ale prostý, kápo v domě byla maminka. Byla Hanačka rodem, ale vyrostla mezi Němci v Hustopečích; a tož jí čeština dělala ze začátku potíže. Nás tři děti hasačerty měla ohromně ráda; snad jsem byl jejím miláčkem, ale spíš by toho byl zasluhoval bratr Martin, z nás tři nejhodnější, nejčistší, anima candida, jak se říká.

Matka byla chytrá a moudrá, znala kus světa, žila déle v "nejlepší společnosti", třebaže jen ve službě – bývala kuchařkou u pánů v Hodoníně; ale měli ji rádi, i později se k ní utíkali o radu a pomoc v těžkých okolnostech. Z té panské společnosti jí zůstala touha, abychom se my děti dostaly trochu výš na té společenské stupnici; ktomu ještě dobře znala tu bídu, v které tenkrát žil služební a pracovní lid. Tož chtěla mít z nás děti pány – to byla její zásluha, že jsem se dostal na školy.

Matka byla zbožná. Ráda chodila do kostela, ale neměla k tomu mnoho kdy, musela se dřít na rodinu. Slýchal jsem od ní: Herrendienst geht vor Gottesdienst. Na to jsem vzpomínal později, když jsem chápal politickou roli církve a Feuerbachovu teorii, jak náboženství slouží politice. Místo kostela odříkávala si matka modlitby podle modlitební knížky; ta knížka byla plna obrázků – pamatuju se na obrázek umučeného Krista krví se potícího, ten měla nejraději. Aji já jsem se na něj rád zadíval.

Otec byl Slovák z Kopčan, narodil se jako nevolník a nevolníkem zůstal. Vedle matky měl na mne málo pozitivního vlivu. Byl nadaný od přírody, ale do škol nechodil; v Kopčanech se naučil jen taktak číst, a to se učil u staré ženy, vdovy po vojákově, které obec dala tu funkci – škola tam totiž nebyla; za trochu toho čtení jí děti musely kopat brambory. Byl to tak docela venkovský, neměstský, přírodní člověk; žil stále v přírodě, zvláště když se dostal k hospodářství; přírodu znal, pozoroval a dobře pozoroval – měl takový zvláštní smysl pro jednotliviny přírody

Dětství

Domov

Děti mezi sebou

Dítě a jeho svět

Rok na vsi

O dětství a výchově

Na školách

Na učení

V Brně

Čajkovjáci srnci...

Vojny v letech...

Videň

O školách

Mladý muž

Čtenářův svět

Univerzitánem

Miss Garrigue

Na Prahu

Karel Čapek Hovory s T. G. Masarykem

I. Věk mladosti

II. Život a práce

III. Myšlení a život

IV. Mlčení s T.G.M.

Já jsem tak na otci vycífoval a vypozeroval účinky roboty, poroby; sloužil a pracoval s nechutí, z musu, před svými pány smekal, ale rád jich neměl. Na císařských statech se de facto nevolnictví udrželo i po devětačtyřicátém roce; vemte si, že můj otec musel žádat panstvo o dovolení, abych směl jít na reálku. To byly tak mé první sociální dojmy, když jsem vídal, jak byli někteří panští úředníci na mého otce hrubí. Často jsem špekuloval, jak jim to oplatit a jak to udělat, abych jim za to natloukl. Když páni přijížděli na hony, nechávali si u nás kožichy; a já jsem vám měl takovou chuť nějak si na těch kožichách vylít svou zlostičku. Po lovu jedli páni v lese v myslivně a sluhové házeli lidem zbytky, a ti se o ně prali. Jednou jim cosi hodili, byly to nejspíš makaróny; lidé to neznali a říkali tomu hlísty, ale to jim bylo jedno, rvali se o to jako zvěř. Tož takové věci mně utkvěly.

Děti mezi sebou

My tři bratři jsme se měli velmi rádi; ale můj poměr ke každému byl jiný. Martina, stářím prostředního – byli jsme všichni od sebe dvěma roky – jsem neměl jenom rád, ale ctil jsem ho jaksi; byl milý, důvěřivý, bez falše, nenáročný. Nejmladšího Ludvíka jsem dost komandoval a užíval jako poslíčka a tak. Na Martina dosud vzpomínám jako na ideálního hochu.

Bratři mně nebyli kamarády – šli jsme každý po svém. Kamarády jsem měl z hochů starších; býval jsem rád ve společnosti starších a poslouchal je. I s jedním dvěma pacholky ze dvora jsem měl kamarádský poměr.

Ja, tož do školy jsem začal chodit v Hodoníně, to byla německá škola, a pak v Čejkovicích. Ze svého prvního kantora v Čejkovicích vidím posud ty jeho ruce: takové chlupaté a kostnaté ruce, kterými nás tloukl. Doma se ode mne učil psát otec; dokud byl kočím, neuměl psát, ale potom, když se stal drábem a později

Dětství

Domov

Děti mezi sebou

Dítě a jeho svět

Rok na vsi

O dětství a výchově

Na školách

Na učení

V Brně

Čajkovjáci srnci...

Vojny v letech...

Vídeň

O školách

Mladý muž

Čtenářův svět

Univerzitánem

Miss Garrigue

Na Prahu

Karel Čapek Hovory s T. G. Masarykem

I. Věk mladosti

II. Život a práce

III. Myšlení a život

IV. Mlčení s T.G.M.

To se rozumí, to platí i o rodině. Ne slepá autorita rodičů, ne pasivní poslušnost dítěte, vymáhaná věčným okřikováním a hubováním, ale výchova příkladem.

Dítě a jeho svět

Po mamince jsem byl silně pobožný. Býval jsem (v Čejkovicích) ministrantem u našeho kaplana, pátera France, Satora se jmenoval, a toho jsem přímo miloval; mně se vám tak líbil, jak měl bílý kolárek a tu přiléhající černou, jak se tomu říká? – kleriku s takovými kulatými knoflíčky od krku až k nohám. Když jsem mu ministroval, zdálo se mi, že páter František je jako Pánbůh a já jsem mu anděl; to bylo mé největší štěstí. Mnohem větší, než když jsem zpíval na kruchtě. Nu, to víte, byl jsem také pyšný na svou ministrantskou komži. Ten páter Satora byl zvláštní člověk, takový rozpolcený; typický Slovák, z Boršic u Uherského Hradiště. Někdy byl zrovna fanatik, a jindy se zdálo, že se trápí pochybnostmi; u církevní vrchnosti, ani u světské, nebyl dobře zapsán. Jednu dobu jsem slyšel ženy šuškat o páteru Francovi a paní rectorové, když se dostala do kouta; nerozuměl jsem tomu a lámal jsem si hlavu, co to může znamenat. A páter Franc měl jednu nedělní kázání, že i kněz je hříchu podroben a že si lidé nemají brát příklad z jeho života, ale z Krista a jeho slov, kterým je učí. Byla to jakási veřejná zpověď; já jsem tomu tenkrát nerozuměl, ale moc mě to kázání zarazilo, proč že si lidé nemají brát příklad z jeho života. Teprve když jsem dozrával a díval se zpět na sebe v dětství, porozuměl jsem tomu i jiným věcem.

Postupem času, čtením a zkušenostmi jsem se počal na kněze dívat kritičtěji a rozednívalo se mi, že mezi náboženstvím a církví je rozdíl; katechetové sami na střední škole připouštějí, že církev je sice instituce boží, ale že má některé stránky lidské, nepodstatné, změnitelné, a proto podle národů a zemí různé. Ovšemže těch stránek lidských mně stále přibývalo; ale nikdy jsem o Bohu a teleologii nepochy-

Dětství

Domov

Děti mezi sebou

Dítě a jeho svět

Rok na vsi

O dětství a výchově

Na školách

Na učení

V Brně

Čajkovjáci srnci...

Vojny v letech...

Videň

O školách

Mladý muž

Čtenářův svět

Univerzitánem

Miss Garrigue

Na Prahu

Karel Čapek Hovory s T. G. Masarykem

I. Věk mladosti

II. Život a práce

III. Myšlení a život

IV. Mlčení s T.G.M.

Do nových úkolů

Soukromý docent

Když jsem ve Vídni začal jako ženatý "Privatdozent", lehký život to nebyl, ale stál za to. Bydleli jsme v seknici o jednom okně s předsíňkou, zvláštní náhodou právě vedle domu, kde jsem se jako hoch učil zámečnickem; snídani jsme si vařili doma, jinak jsme jedli v takové laciné hospodě za rohem – což o to, byl to studentský život, ale šlo to; těžší bylo, když přišly děti.

V té době jsem přepracovával svou Sebevraždu; zadal jsem ji jako habilitační spis ještě před svým odjezdem do Ameriky, ale nevyhovoval. Já to věděl, ale neměl jsem ještě dost kuráže říci naplno, co si myslím. Profesor Brentano mně radil, abych spis přepracoval. Tož jsem se dal znova do díla, ženu to zajímalo; to byla naše první spolupráce. A tou přepracovanou Sebevraždou jsem se habilitoval. Byla to vlastně filozofie dějin a hlavně doby současné; to ono bych dnes formuloval přesněji a plněji, ale v podstatě neměl bych co měnit.

"Privatdozent" nedostával platu; tož jsem se živil kondicemi a na krátký čas jsem vzal místo suplenta na jednom vídeňském gymnáziu; ale střední škola mně nesvědčila. Učil jsem soukromě syna profesora Theodora Gomperze, filozofa a klasického filologa; ten syn, Harry Gomperz, je teď profesorem filozofie ve Vídni. Učil jsem ho také latině; na tu latinu jsem si nalíčil zvláštní metodu: dával jsem svému žákovi překládat věty o tom, co ho zajímalo v denním životě; když například měl v počtech množilku, učil se jí latinsky, a podobně. Metoda se velmi dobře osvědčila. Také jsem jednu chvíli přednášel filozofii v kroužku dam u chirurga Billrotha; jiný takový kroužek byl u paní Hartmannové, vdovy po pražském německém básníkovi. Z toho všeho byl důchod neveliký a nejistý, i dostal jsem se někdy do úzkých, ó

Do nových úkolů

Soukromý docent

Do Prahy

Škola a jiné zájmy

V práci a v zápasech

Politika

Léta devadesátá

Slovensko

Léta 1900-1910.

Před válkou

Válka

První čas války

Londýn

1917

S vojáky v rusku

Konec války

V republice

Úřad prezidenta

Starý strom

Karel Čapek Hovory s T. G. Masarykem

I. Věk mladosti

II. Život a práce

III. Myšlení a život

IV. Mlčení s T.G.M.

Noetika - teorie poznání

O poznání

Ptáte se, moje filozofie, moje noetika a metafyzika – pravda, literárně jsem jich soustavně nezpracoval, jen příležitostně to ono napsal; formuloval jsem si je pro foro interno, to se rozumí. Každý člověk má svou filozofii, chcete-li, svou metafyziku. Řeknu vám napřed: nikdy jsem se nevydával za filozofa, neřkuli za metafyzika – A to říká profesor filozofie!

Právem. Učil jsem dějinám filozofie, filozofii dějin, učil jsem sociologii; pravda, svou filozofii, svou metafyziku jsem do toho uložil, ale souborně jsem ji nepřednášel ani nenapsal. Často se do filozofie počítá psychologie, etika, filozofie právní, filozofie dějin, sociologie a kdeco; ale to je nesprávná klasifikace věd. Toto všechno jsou odborné, samostatné vědy nebo části samostatných věd – ovšem, každá odborná věda má svůj filozofický základ, svůj blízký vztah k filozofii. Skutečné filozofické vědy jsou jenom dvě: logika s noetikou – a metafyzika. Filozofie – tím slovem se rozumí jednak jakási moudrost, hlubší jakési poznání a vědění, a za druhé celkový názor na svět i na život. Pro mne je filozofie, míním filozofie vědecká, pokus o celkový názor na svět, implicitně na ducha; měla by být úhrnem všeho vědění, syntézou všech věd – ale může dnes někdo obsáhnout všechny vědy, rozrostlé do takového odbornictví? Nu, nemůže, i kdyby byl sebeučenější. To je ten vážný problém: co je, co může být filozofie nebo metafyzika vedle věd odborných.

Čili je problém, může-li být filozofie a metafyzika vědou.

To ne. Filozofie, tedy i metafyzika, nemůže být jiná než vědecká, nesmí nikdy a v ničem být v rozporu s vědeckým poznáním. Říkámli problém, myslím tím úkol; ten

Noetika - teorie poznání

O poznání

Co je pravda?

O mýtu

Vědění a mýtus

Záruky poznání

Iracionalism

Racionalism

Noetická skepse

Závěry: konkrétism

Metafyzika

Poznání světa

Sub specie aeterni

Duše a svět

Prozřetelnost

Náboženství

O náboženství

Analýza náboženství

Náboženství Ježíšovo

Náboženství lásky

Karel Čapek Hovory s T. G. Masarykem

I. Věk mladosti

II. Život a práce

III. Myšlení a život

IV. Mlčení s T.G.M.

Křesťanství

Křesťanství a církev

Řekl jste: ježíšství. Naznačujete tím, že se Ježíšovo učení v křesťanských církvích plně neuskutečnilo?

Ano. Vždyť křesťanství od samého počátku neobsahuje jenom učení Ježíšovo; pojalo do sebe také Starý zákon a dost z náboženského synkretismu orientálního, řeckořímského a helénistického. Vzniklo z Židů, ale rostlo a šířilo se mezi Řeky a Římany; nabývalo půdy ve vzdělané společnosti římského impéria, mezi učenými teology jako Pavel, mezi filozofy jako Augustin a jiní, ale zároveň mezi národy a vrstvami nevzdělanými, mezi barbary, vydědenci a otroky. Křesťanství je různé podle individuí, podle tříd, podle národů a jejich vzdělanosti; každý je chápe způsobem svým. Náboženství všude a vždycky odpovídá celkovému kulturnímu stavu národů, tříd i jednotlivců ve všech svých složkách.

Je třeba opatrně mluvit o křesťanství vůbec; byly od samého počátku, a již za života Ježíšova, různosti v pojmání a výkladu Ježíšova učení, jak vidíme z Nového zákona, a ty různosti se množily šířením křesťanství. Nezapomínat, že od Ježíše nemáme jednoho autentického slova, zůstalo po něm jen podání psané a ústní; zachovala se i mimokanonická starokřesťanská literatura, zlomky evangelií, apokryfy a podobně. Podle těch různých výkladů vznikaly i různé organizace církevní, různé nauky, kultury a tak dále. Církev byly, a zase od samého počátku, jedna proti druhé; dějiny křesťanských církví jsou do značné míry dějinami kacířství a sekt, jak větší církve nazývaly své rozkolnické sestry. Ale to bylo již u Židů, u Řeků a u Římanů, všude – srovnejte, prosím, jak rozmanitě se vykládá Kant, kolik máte kantovských škol a směrů. Náboženství se proto tak snadno

Křesťanství

Křesťanství a...

Náboženský vývoj...

Církev a stát

Víra a věda

Tolerance

Stát a církev

Život náboženský

O zbožnosti

Víra a rozum

Politika

Politická teorie a...

Dějiny a svět

Dějiny a my

Od teokracie k...

Demokracie

Národ

Malý národ

Láska k národu